

МЕТОДИ НА ФИНАНСИРАНЕ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ЕВРОПА И БЪЛГАРИЯ

Мартина Арабаджиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Финансирането на висше образование се базира на растящата нужда от квалифицирана работна сила и търсенето на квалифицирани човешки ресурси, нови знания и умения. Те произтичат от стратегическия документ „Европа 2020“, както и от основните елементи, необходими за изграждане на Европейското пространство за висше образование.

Статията представя различните методи, които се използват в Европа, като способи за разпределяне на публичните средства, предоставени на системата на висше образование.

Сравнени са различни модели, базирани на резултати.

Разгледани са и набор от нововъведени индикатори, ползвани от държавите в ЕС, оценяващи ресурсната политика и качеството, предоставяно от университетите.

Направен е обзор на българската система за финансиране на висше образование като част от европейското пространство.

Изведени са заключения и са дадени препоръки, които биха били приложими за региона.

Keywords: higher education, funding methods, performance indicators, quality

1. Въведение

Висшето образование и успешното му управление са съществен компонент за обществото. Очакванията през последното десетилетие, че висшето образование трябва да допринася за развитието на икономика, базирана на знанието, са повлияли на управлението на университетите, както и на избора на методи за финансиране.

Европейското образование е изправено пред проблеми, които не позволяват да се реализира в пълен обхват приносът му към обществото. За да се преодолеят трудностите, се изискват промени в управлението, финансирането, структурата. Реформите са необходими, за да се посрещнат новите социални нужди, да се даде шанс на институциите да увеличат и разнообразят източниците си на публично и частно финансиране. Промените в университетите

трябва да се ускорят, за да се стимулира прогресът на цялата образователна система и да се подпомогне изграждането на по-стабилни институции, които да докажат достойнствата си на международно ниво. За да се подобрят управленските практики, да се развие капацитет в областта на иновациите, да се модернизират хорариумите, както и да се отговори на потребностите на трудовия пазар и на учащите, университетите се нуждаят от по-голяма автономност, рационална финансова политика, но и засилена отчетност пред обществото.

Стратегията „Европа 2020“ разглежда знанието като инструмент за устойчиво развитие и създаване на работни места от нов тип. Въпреки че обстановката на пазара на труда е сложна предвид икономическата криза, Европейската комисия смята, че инвестирането във висше образование е правилен и дори задължителен избор. Бързоразвиващите се страни постоянно увеличават вложенията във висше образование. Предвижда се до 2020 г. над една трета от работните места да изискват висока квалификация, а в настоящия момент едва 26% от населението в Европа има диплома за висше образование. Тези предизвикателства стоят и пред България, като част от европейското пространство на висше образование.

За да се върви към икономика, основана на знанията, хората трябва да притежават различни умения: както общи умения, електронни и т.н., така и специфични знания за конкретната област, в която са избрали да се развиват, като същевременно са гъвкави и креативни.

Приоритетите в сферата на образованието на национално равнище са свързани с осигуряването на инвестиции в образователната система и ефективното им разходване.

2. Инструменти за реализиране на съвременна финансова политика в Европа

Инструментите за финансова подкрепа са разнообразни и Европейската общност постоянно търси различни начини да открива нови алтернативни източници на средства за образователните институции. Методът за публично подпомагане, който всяка страна използва, е комбинация от различни компоненти. В отделните страни се прилагат различни модели, като израз на дадена финансова политика за развитие на висшето образование.

2.1. Най-често срещаните политики за подкрепа са математически изрази (формули) за финансиране. Те дават възможност за най-голяма гъвкавост при разпределянето на средствата и могат да придават различна тежест на отделни аспекти, които държавата избира.

Почти навсякъде формулите разчитат на входящи критерии, които се определят от дейността на съответната институция. Такива дейности могат да бъдат оценяване според обема на ресурсите: брой членове на персонала, заплата на персонала, брой студенти, сгради и т.н. В някои случаи

във формулата се включват и критерии според представянето, които са свързани с резултатите, постигнати от даден ВУЗ за предходния период. Тези формули са стимул за университетите да разпределят ресурсите си по-разумно, тъй като създават връзка между размера на държавната субсидия и капацитета им да използват ресурсите по най-добрия начин за определен период.

Отделните страни избират различни входни критерии, които да включват във формулата за разпределение на средства. Някои правителства са предпочели да включат критерии, които спомагат за постигането на различни национални обществени и академични цели.

Основният индикатор остава броят студенти, съобразен с относителната тежест на професионалното направление.

Силна страна на модела, разчитащ на броя студенти, е, че ако разходите за издръжката на един учащ се изчисляват реалистично, то съществува стимул за по-ефективно разпределяне на средствата. Слабата страна на подхода е, че не е адекватен за всяка ситуация в дългосрочен план. При демографска криза, която предполага намаляващ брой студенти, университетите биха претърпели финансови загуби не поради представянето си и съществува вероятност резултатът да е понижено качество на образованието за сметка на по-голям брой приети учащи.

Математическите модели се използват с цел повишаване на прозрачността на държавно финансиране чрез предоставяне на наличните средства обективно между ВУЗ, като се избягва излишното политическо напрежение. Освен това чрез подобни изрази се постига по-бърз ефект над управлението на образователния процес и съответно до повишаване на качеството му.

2.2. Договори за финансова подкрепа на база предварително определен брой студенти във всяка област.

Друга политика, която следват в някои държави, е разпределението на ресурси според договори, базирани на брой студенти по професионални направления. Силната страна на договорите за определен брой студенти е, че се отразяват нуждите на трудовия пазар. Недостатък е, че както в предходния, така и този модел невинаги може да бъде ефективен. По-малкият брой кандидатстващи може да окаже влияние на финансирането на университета в дългосрочен план и съответно да повлияе на качеството на образователния процес.

2.3. Договор за финансова подкрепа при ангажимент за постигане на определени стратегически цели.

При този модел прилаганите договори се ползват за провеждане на финансова политика, както и за следване на стратегически цели в образователната система, по което се отличават от горепосочения вид договори, повлияни единствено от предвидения брой студенти.

Може да се заключи, че влиянието на договорите, съсредоточени върху стратегическите цели, над разпределянето на бюджета е различно в отделните страни. Там където те (договорите) съставляват по-голяма част от субсидията, финансирането се определя след преговори.

Въздействието на договорите за финансова подкрепа при ангажимент за постигане на определени стратегически цели е съсредоточено върху четири ключови дейности:

- образование;
- научноизследователска дейност;
- разпространение на знания и умения;
- обмен на знание.

Може да се заключи, че: предимството на договорите на база стратегически цели е, че държавата има влияние над образователната политика на глобално ниво и усилията могат да се съсредоточат в ключови дейности както на национално, така и на европейско равнище.

И двата типа договори – основани на брой студенти и на стратегически цели, са приложими, но с договорите на база стратегически цели е възможно много по-силно въздействие. В последните може да се определи не само брой студенти, но и да се заложат цели, свързани с качеството на образование, за да се компенсират недостатъците на първия тип.

3. Финансиране на база индикатори, измерващи резултатите

Този подход е сравнително нов, но се прилага от много европейски страни. Той изгражда обратна връзка и може да следи, съответно и да влияе над резултатите и качеството на висше образование. Образователните институции обикновено получават веднъж годишно обща субсидия, която трябва да покрие няколко категории разходи. За да постигнат по-висока ефективност и иновативност в използването на публичните средства, много правителства въвеждат механизми, базирани на резултати, като част от политиките си за развитие.

Приблизително половината от държавите в ЕС използват подобни индикатори. Те се фокусират върху нивото на успеваемост на студентите, за да се определи размерът на субсидията за оперативни разходи и разходи по преподаването. Чрез този метод се насърчава конкурентоспособността, което е от изключителна важност за развитието на националната образователна система. Индикаторите са различни за различните страни – например те могат да бъдат: броят студенти, които си взимат изпитите; броят кредити, които студентите са получили; броят студенти, които са завършили учебната година; нивото на студентите, неуспели да завършат първата си година, съответно и броят отказали се; част от тях измерват резултатите от научната дейност на университета. Най-често срещаните индикатори според резултатите са обобщени и посочени в таблицата по-долу.

Таблица 1
Индикатори, измерващи резултатите

	BE	C	D	D	E	I	E	E	F	I	C	L	L	L
		Z	K	E	E	E	L	S	R	T	Y	V	T	U
1		*	*		*					*		*		
2									*					
3				#		*		#				*		
4														
5														

	H	N	A	P	P	R	S	S	F	S	U	L	N
	U	L	T	L	T	O	I	K	I	E	K	I	O
1	*	*	*		*		*	*	*	*	*	*	*
2													
3				*	*	*							
4					*								
5						*							

Източник: *Eurydice*

Легенда на основните индикатори на база резултати от № 1 до № 5:

1. Резултати от обучението на студентите
2. Сnižаване на разходите за персонала
3. Ниво на квалификация на преподавателския екип
4. Резултати от оценката на институцията
5. Качество на инфраструктурата, управлението и услугите, предоставяни от университетската общност

От таблицата може да се заключи, че:

- най-често приложимите индикатори са свързани с резултати от обучението на студентите – 66.7 % от случаите;
- на второ място по разпространение се нареждат индикаторите, свързани с квалификацията на преподавателския екип – приблизително 21%;
- разходите за персонала, оценката на институцията, качеството на инфраструктурата и услугите, които предлагат образователните институции, се включват по-скоро по изключение, отколкото като алтернатива на образователните резултати.

По отношение на прилагания индикатор „резултати от обучението“ най-популярният критерий е броят завършили. В Чехия, Италия и Австрия броят

завършили се определя спрямо студентите, които са приключили обучението си в рамките на стандартния период. В друг случай (Австрия, Дания и Лихтенщайн) се взема предвид броят студенти, които успешно издържат изпитите си. В Швеция и Норвегия този индикатор се смята според броя кредити, които са събрали учащите. А в Англия и Северна Ирландия значение има само броят студенти, завършили годината. В Швеция и Холандия около половината от субсидията се изчислява според учебните резултати за годината.

В Полша и Румъния индикаторите според резултатите ползват като показател не успеваемостта на студентите, а качеството на персонала и/или ръководството.

Във Финландия и Норвегия една трета от финансирането се определя от резултатите на университета. За Литва, Унгария и Румъния делът е между 12 и 20%. А във фламандската част на Белгия, както и в Ирландия и Шотландия индикаторът според резултатите е съсредоточен само върху научноизследователската дейност.

Вариативен на този модел е моделът за подкрепа на университетите на база на определянето на различни тегла за различните специалности. Осигурява се различна издръжка за отделните специалности в университетите. Този критерий се прилага във Великобритания, Дания, Латвия, Норвегия, България, като в някои страни е елемент от математическата формула за определяне на бюджета.

4. Индикатори, оценяващи качеството, поддържано от университетите

Подобни индикатори са необходими, за да се следи и съответно контролира качеството на висше образование. Що се отнася до такива показатели, примерът е контролът на изхода. Идеята се състои в това външни експерти за висшето училище да оценят придобитите знания на произволна извадка завършващи студенти. Силната страна на метода е, че се следи квалификацията на дипломантите и може да се наложи контрол, ако тя е по-ниска от предварително определени критерии. Слабата страна е, че чрез този измерител се оценява крайното на ниво на студентите, а не това, с което е допринесъл университетът и подготовката, която е дал на студентите си.

Като алтернатива е разработен методът за добавена стойност. Целта му е да се види какви знания и умения са придобили студентите. За да е по-справедлива оценката, се осъществява контрол на входа и на изхода. По този начин се определя нивото на квалификация, получено във висшето училище. Положителното е, че този метод се стреми да измерва единствено добавената от университета стойност и по-този начин да му даде по-реална и задълбочена оценка. Проблемът е, че контролът, осъществяван в началото и в края на обучението, трябва да бъде разработен добре, да е с широк обхват, да не бъде еднократен или едностранен, за да могат резултатите да са надеждни.

В търсене на най-добрия измерител се практикува и подходът стъпка по стъпка. Той се изразява с проследяване на различни аспекти и процеси, които засягат качеството. Ако те се извършват добре, следва, че и резултатът от тях ще е добър. Разглежда се материалната база, протичане на учебния процес, провеждането на изпити, персонал и др., като се прилагат и ISO стандарти. Минус е, че не се следи реалният резултат и оценката може да е едностранчива и не напълно реалистична.

Централен проблем за постигането на високо качество е, че самите университети занижават изискванията си към учащите, тъй като субсидията се получава на брой студенти. Ръководството и академичният състав не носят отговорност, в случай че студентите не отговарят на високи изисквания за добра подготовка. Необходима е промяна в метода на финансиране, който да стимулира по-високи резултати на образователната услуга и да използва някои или няколко от гореописаните модели.

Но ако се следват ясни и конкретно заложиени параметри, всеки учащ ще може да има реална преценка за постигнатото. При наличие на такива стандарти може да се сравняват резултатите, постигнати от студентите в края на обучението, след което да се сравнят и на национално ниво. В този смисъл, резултатите на дипломантите могат да бъдат ясен индикатор за качество, а съответно и показател на изхода, който да се използва във формула за финансиране. Всички стандарти са обвързани и за да бъдат постигнати предходните, трябва да са изпълнени и тези, свързани с подходящото финансиране на обучителни и преподавателски дейности, ясното и точно комуникиране на достъпните програми, мониторинг и редовното им преразглеждане, както и подпомагане чрез външно оценяване.

Каквито и стимули обаче да предлага държавата и конкурентната среда, към настоящия момент институциите нямат достатъчно силна мотивация да се стремят към осигуряването на по-високо качество. Затова се налагат редовен мониторинг и контрол. При въвеждането на подобна система трябва да има стремеж към пълна прозрачност, за да се избегнат само привидни промени. Например, където е възможно, е добре да се работи с външни експерти. Вероятно подобен контрол не може да се осъществи за всички специалности и курсове, но може да помогне много за актуализирането на програмите и честната оценка на учащите. Тази цел може да се постигне, ако представянето на студентите е отговорност на преподавателите. Т.е. част от финансирането да се разпределя според успеха на студентите на съответния преподавател.

Колкото повече финансирането на даден университет зависи от постигнатото, толкова повече ще се влага в подобряване на образователната услуга.

5. Методи за финансиране на висшето образование в България

В България се прилагат няколко от изброените методи за финансиране на висше образование.

5.1. Финансиране на база договори за представяне

Те могат да бъдат под различна форма. Повече правителства разчитат на договорите на база стратегически цели. Въпреки че България не е възприела напълно подобна практика на финансиране, тя може да бъде от полза, тъй като е силен инструмент за оформяне на дългосрочните цели на образователните институции. Подобни договори са ориентирани към резултата. В този случай правителството „купува“ постигането на определена цел. Те са застъпени в различна степен в различните страни. Българското правителство е въвело система за оценяване на различни резултати – рейтинговата, и чрез директно финансиране на нейна база или друг надежден измерител на качеството може да влияе силно над дългосрочната или поне средносрочната политика на висшите учебни заведения в страната.

Слабите страни на метода се крият в ситуацията, където целта на субсидията не е достатъчно детайлна или подробна и съответно страда отчетността, която е важен показател за качество и прозрачност в работата на образователната система. Ако подобен метод бъде прилаган в България, то е добре ясно и конкретно да насочва средства.

Силните страни са, че е възможно да се провежда дългосрочна целенасочена и обща образователна политика, ако се разчита на договорите за постигане на стратегически цели. Дори за период от един учебен цикъл от четири години може да се засили и стимулира конкретно професионално направление, да се подпомогне дефицит на пазара на труда.

5.2. Финансиране на ВУ на база различни проекти чрез конкурси

Разпространен е особено в Европа, понеже е ефективен начин за подпомагане на най-заслужилите или на проекти, чието осъществяване е от особена важност. Дори чрез избиране на тема може да се даде насока за работа и изследвания в дадена област. У нас тази политика се прилага отскоро и в сравнително ограничен обхват.

Тъй като участието в конкурсни проекти е широка европейска практика, то се прилага и в национален мащаб. Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) оценява дейността на университетите и според това по какви и колко проекти работят. В Критериалната система за институционална акредитация на висшите училища са включени няколко компонента, обвързани с проекти. Те са свързани с това доколко е осигурено и улеснено включването на преподаватели в научни проекти, съответно и включването на студенти и докторанти. Отчита се делът на студенти и докторанти, взели участие в национални и международни проекти през последните пет години. Логично се разглеждат и художественотворческите, изпълнителските и спортните дейности. Отделен критерий е участието на преподавателите в международни образователни и изследователски проекти, съответно и броят студент и докторанти в подобни с национален и транснационален обхват. Един от факто-

рите, влияещи на акредитацията, е дали достатъчно се поддържа и разширява участието на преподавателите в образователни и изследователски проекти. Това е знак, че държавата цени важноста на този тип финансиране не само от гледна точка на допълнителен доход, но и като фактор за качеството на висше образование. И не на последно място се оценят резултатите от проекти за научно обслужване на бизнеса и държавата. Страната е направила стъпка към подкрепа за провеждане на политика за финансиране на конкурсни проекти.

Финансирането на конкурсен принцип е модел, който сега стартира като фрагмент, но ще се развива в България. То е част от математическата формула за разпределяне на средства, но тежестта му може да бъде преразгледана и засилена. Съществуват идеи за разпределяне на част от субсидията на конкурсно-проектен принцип за финансиране на приоритетни специалности и програми. Подобна стъпка би придала съвсем нов смисъл на този тип финансиране и то наистина би могло да стане значително перо в бюджета на университетите. Друга възможност е чрез конкурси да се отделят средства за определени образователни и изследователски програми, ако се създаде подобен национален фонд.

Слабите страни на този подход са свързани с това, че винаги най-силните или най-добри висши училища ще се възползват от него. Т.е. средствата за по-малките или не толкова изявени университети ще бъдат ограничени, а съществуват редица причини, поради които и те трябва да се стимулират. От една страна, за да им се даде възможност за развитие и разширяване на капацитета, а от друга – не бива да се забравя, че някои институции са изключително важни за развитието на дадени региони. Съществува и опасност в определени случаи прекалено много тежест да се отдава на програмното финансиране и да се negliжира качеството на учебния процес.

Силните страни на модела са, че той насочва средствата към този бенефициент, който работи най-ефективно. Субсидията получава висшето учебно заведение, което най-добре е постигнало набелязаната цел. Политиката стимулира конкурентоспособността и по този начин и развитието на самите институции. В условията на конкуренция се проявяват най-добрите и усъвършенстват работата, ефективността и качеството на образование в университетите. Освен това проектното финансиране на конкурсен принцип позволява на правителството да залага стратегически цели.

Чрез него висшите училища се сдобиват с допълнителен източник на средства, изключително необходим в съвременните условия, както и стават по-автономни, разполагат с финанси отвъд тези, определени според броя студенти, и могат да разширят, задълбочат дейността си. От друга страна, доколко са усвоили този модел, също така се оценява от рейтинговата система, чието значение над прякото финансиране на университетите се усилюва. А в крайна сметка, колкото по-добри са институциите в набавянето на средства по този метод, толкова

по-конкурентоспособни стават, повишават качеството на образователната услуга, привличат повече студенти и имат устойчиво развитие в дългосрочен план.

5.3. Финансова подкрепа на база математически модели

МОН осигурява финансиране на университетите на базата на математически израз (формула) с претеглени стойности за различните специалности. Те се разделят на девет основни групи, като на всяка група отговаря съответно тегло. Тези тегла определят в каква степен трябва да се увеличи финансирането за един студент спрямо учебната област поради поддръжката на скъпо струващите програми.

Към финансовата политика за подкрепа на университетите се отнася и норма за финансирането за един студент, като трябва да се поясни, че всяка година се определя базов норматив от Министерски съвет. Той трябва да включва компонентите, които формират общата издръжка, и дела на всяка компонента в тази обща издръжка. Всяка една компонента трябва да може да се индексира в зависимост от промяната на икономическите условия. Компонентите не трябва да зависят от спецификата на висшето училище и следователно трябва да са валидни за всички висши училища, приемащи студенти по дадено професионално направление. Нормативът се формира от средства за работна заплата, средства за осигурителни вноски, средства за социално, битово обслужване, средства за веществена издръжка / разходи за дейността.

В България математическият израз, който се прилага, се основава главно на критерия брой студенти. Една от основните цели на диференцираното заплащане е да се направи ясно разграничение между успешните и изоставащите професионални направления в университетите, което да доведе по естествен път до отпадането на тези, които не осигуряват качествено образование. Другото предназначение на диференцираното заплащане е по този начин студентите да бъдат стимулирани да се записват в конкретни специалности, които да подобрят икономиката и производство.

Силна страна на финансирането на база формула е ефективността на модела. Доказателство е, че се наблюдава недвусмислена тенденция в Европа повечето страни да я използват. Представен като математически израз, методът е ясен и прозрачен, с висока степен на отчетност. Той е рефлексивен, може да се промени и да даде бързи резултати – например за стимулиране на професионално направление или отслабване на стимулите за дадена област.

Слаба страна при прилагане на модела у нас е, че не работи напълно ефективно, що се отнася до качеството на висше образование. Европейската тенденция е свързана и с придаване на все по-голяма тежест на индикаторите, обвързани с изходящи критерии спрямо входящите, като последните са основни за нашата система.

Възможно е формулата да бъде по ефективна, като се включи коефициент или показател, определен от качеството на образование, и по този начин фи-

нансирането се обвърже с резултата. Това е един от основните елементи, на които трябва да се обърне внимание. За да има реална ефективност от провеждането на всяка политика, включително финансиране чрез формула, трябва да има контрол и отражение на постигнатите резултати.

Изводът е, че договорите на база стратегически цели са мощен инструмент за налагане на дългосрочни цели в сектора на висше образование. Подобно финансиране поотделно и в комбинация с финансирането на конкурсен принцип могат да повлияят за развитието на приоритетни специалности и програми и научноизследователска дейност в дадена област. Същевременно тези методи на субсидиране могат само да допълват модела, базиран на математическа формула.

6. Препоръки, приложими за региона

Настоящите приоритети в политиките на висше образование, като интернационализация и мобилност, могат да намерят отражение във формулите за финансиране. Някои университети получават средства заради международните си стратегии. Индикатори, свързани с тях, са например броят чуждестранни студенти и до по-малка степен – броят чуждестранен персонал, и дори критерии, базирани на получените средства от международни проекти.

Външно финансиране може да се набави чрез научни договори с частни партньори, европейски фондове, всякакви разновидности конкурси и дарители. Те са често срещани показатели във формулите, които, от своя страна, определят основната субсидия. Създаването на пряка връзка между външното и основното финансиране се използва като стимул да се създават партньорства и да се диверсифицират приходи. Все пак трябва да се има предвид, че външните средства покриват частично разходите. Следователно висшите училища балансират разликата с базовата субсидия. За да бъде устойчив този механизъм, увеличението на външното финансиране трябва да е успоредно с нарастване и в субсидията. Тъй като липсата на средства за основна дейност ще създаде допълнителни бариери пред набирането на средства отвън. Държавните власти определят подходящия метод на публично финансиране според съответната система. Европейската университетска асоциация дава няколко водещи принципа при построяването на модела.

- Опростяване, за да се избегнат утежняване и оскъпяване на процеса.
- Ограничаване броя на индикатори, тъй като това дава възможност университетите да се фокусират и да достигнат най-висок резултат.
- Внимание към предизвикателствата относно измерването на индикаторите и съответната нужда от набиране на данни.

Държавата притежава лостове за навигиране на образователната си система. Въпреки това трябва да се вземат предвид непредвидените ефекти, които могат да последват от финансирането, обвързано с резултати.

Характеристики на добрата система за финансиране са:

- тенденция към прозрачност и опростяване на механизмите за финансиране чрез използване на формула;
- засилване на връзката между базово финансиране и индикатори и договори, базирани на резултатите;
- промяна от входящи към изходящи критерии (основани на резултатите);
- повишаване на дела средства, разпределени след конкурентни процедури;
- диверсификация на разходите;
- движение от централизиран, регулиран подход към децентрализиран и по-свободен пазарноориентиран принцип.

Тенденцията е напълно насочена към употреба на индикатори, базирани на резултатите. Въпреки това обаче не е наложен конкретен подбор от показатели, който задължително се използва – може да варира от брой докторати до брой публикации и резултати от научни изследвания. Теглата на отделните индикатори също се менят.

Риск от въвеждането им за по-разпространена употреба е занижаване на стандартите и манипулиране на резултатите, за да бъдат постигнати заложените цели. Също така може да се окуражи стандартизацията за сметка на разнообразието и иновациите, що се отнася до постиженията. Възможно е очакванията към образователните институции да са нереалистично високи, което да повлияе отрицателно.

Финансирането на конкурентен принцип може да крие негативни последиствия, особено ако поставените цели не са добре определени. Като начало, то може да навреди на дългосрочните цели пред образователните институции поради липса на базово финансиране. Също така конкуренцията може да засили работата само над определени области, ощетявайки други, в които имат сравнително предимство. Подобна политика може да доведе до отрязване на ресурсите за клонове на науката, които не притежават сравнително предимство, а са ценни за обществото (социални и хуманитарни науки). Не на последно място, приоритетите в научните изследвания биха могли да попаднат изцяло под влиянието на институциите, разпределящи средствата на конкурентен принцип.

Доклад на експертна група на Европейската комисия (2008) посочва, че много страни от ОИСР са увеличили дела на финансиране на конкурентен принцип с цел повишаване ефективността на научните изследвания със засилен фокус към представяне и конкуренция. Въпреки това докладът не дава категорично становище, че определен вид финансиране е фундаментално по-добър от друг.

Решаването на различните проблеми, общото укрепване на висшето образование и създаването на улеснения за научната дейност води до нужда-

та от въвеждане на нови практики във висшето образование. Целта на тези практики ще бъде да се подобри качеството му, да се повиши притока на публични и частни ресурси към него. Реформите трябва да бъдат насочени към системата за управление и финансиране и гарантиране на качеството.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Eurydice. (2008). *Higher Education Governance in Europe Policies, structures and academic staff*, Brussels: Eurydice.
- Center for Higher Education Policy (CHEPS). Leading Education And Social Research, Institute Of Education University Of London. (2008). *Progress In Higher Education Reform Across Europe Funding Reform Vol. 1: Executive Summary And Main Report*.
- Estermann, T., Bennetot Pruvot, E. & Laeys-Kulik, A. C. (2013). *Designing Strategies For Efficient Funding Of Higher Education In Europe*.
- Education, Audiovisual And Culture Executive Agency. (2011). *Modernisation Of Higher Education In Europe: Funding And The Social Dimension*.
- Financial Sustainability Strategy Group, Trac Development Group. (2011). *Management Information Portfolio Prioritising And Aligning Resources to Academic Strategies: Resource Allocation*.
- Mitterle, A. & Hénard, F. (2009). *Governance And Quality Guidelines In Higher Education. A Review On Governance Arrangements And Quality Assurance Guidelines*.
- Johnstone, D. B. (2006). *Financing Higher Education: Cost-Sharing in International Perspective*. March 2006.
- Strehl, F., Reisinger S. & Kalatschan, M. (2007). *Funding Systems and their Effects on Higher Education Systems, International Report, Education Working Paper No. 6*.
- Doklad na svetovната банка. (2012). *Ukrepvane na vissheto образование v Bulgaria: varianti za podobryavane na modelite na upravlenie, kontrola na kachestvoto i finansiraneto na vissheto образование* [Доклад на Световната банка. (2012). *Укрепване на висшето образование в България: варианти за подобряване на моделите на управление, контрола на качеството и финансирането на висшето образование*].
- Natsionalna agentsia za otsenyavane i akreditatsia. (2011). *Kriterialna sistema za institutsionalna akreditatsia na visshite uchilishta* [Национална агенция за оценяване и акредитация. (2011). *Критериална система за институционална акредитация на висшите училища*].

METHODS FOR FUNDING HIGHER EDUCATION IN EUROPE AND BULGARIA

Abstract. New tendencies connected with higher education funding are based on the growing need of qualified work force and demand of qualified human resources, new knowledge and skills. These trends result from the strategic document Europe 2020, as well as from the base elements necessary for establishing European higher education area.

The article represents the tools of contemporary policy, which implements innovative methods of using public funds, granted to higher education system. Various performance-based models are compared.

The article discusses a set of recently implemented indicators used by EU countries, which evaluate resource policy and quality, provided by the universities. There is an overview of funding methods of Bulgarian system as a part of European higher education area. The article recommends best practices, which could be implemented in the region.

✉ **Ms. Martina Arabadzhieva, PhD student**

University of Sofia
125, Tzarigradsko Chaussee Blvd.
1113 Sofia, Bulgaria
E-mail: m.srebkova@gmail.com